Els diners no donen la felicitat, però ajuden a aconseguir-la?

Quina és la relació entre la felicitat individual, el benestar dels ciutadans i el nivell de renda *per capita* dels països? Als cercles acadèmics, existeix un profund debat sobre aquesta qüestió, ja que l'objectiu últim de les polítiques econòmiques és maximitzar la felicitat o el benestar dels ciutadans (i, si és possible, el benestar dels d'avui i el dels del futur). A la pràctica, però, les decisions se solen prendre en relació amb els criteris de generació de renda (o riquesa), assumint que aquest és el millor instrument per aconseguir el màxim benestar dels ciutadans. Si la relació entre la renda i la felicitat és prou estreta, llavors, les decisions de política econòmica seran encertades.

El treball pioner en aquest àmbit de Richard Easterlin[1] mostra, en canvi, que l'increment del PIB *per capita* d'un país no va associat a un augment del nivell mitjà de la felicitat dels seus habitants.[2] Aquest resultat és conegut com la «paradoxa d'Easterlin» i, des que es va postular, ha generat una prolífica literatura que ha intentat corroborar o refutar aquest resultat. Generalment, els estudis sobre l'evolució de la felicitat d'un país al llarg del temps troben resultats que confirmen aquesta paradoxa. En concret, el mateix Easterlin, en una actualització del seu treball inicial,[3] mostra que l'ingrés real *per capita* als EUA gairebé es va duplicar en el període 1973-2004, mentre que la felicitat mitjana es va mantenir estable. Aquest fenomen no és específic dels EUA, ja que el mateix resultat s'obté al Japó, un dels països desenvolupats on més ha augmentat l'ingrés real *per capita* des de la Segona Guerra Mundial, i també a la major part de països europeus.

D'aquests resultats, però, no s'hauria de concloure que els diners no importen. Una àmplia literatura documenta que, en un determinat moment del temps, sí existeix una relació molt estreta entre la renda i la felicitat, tant si la comparació es realitza entre països com si es fa entre individus d'un mateix país. La clau per reconciliar aquests resultats amb la paradoxa d'Easterlin rau en la referència temporal: la felicitat és un concepte subjectiu i relatiu, la qual cosa en dificulta el mesurament al llarg del temps, a mesura que canvien les circumstàncies personals i/o de l'entorn. Aquesta és una qüestió molt rellevant, i hi tornarem més endavant. Ara com ara, però, és important descriure detalladament la relació entre renda i felicitat, primer entre països i, a continuació, entre individus amb més o menys nivell renda dins un mateix país i en un moment determinat.

La comparativa entre països revela que hi ha una relació positiva entre la renda *per capita* i el nivell mitjà de satisfacció vital entre països. En concret, Stevenson i Wolfers[4] documenten una correlació de 0,79 entre les dues variables en una mostra de 155 països. Així mateix, consideren que aquesta relació és el que s'anomena log-lineal: 100 euros addicionals de renda tenen més impacte sobre la felicitat d'un país pobre que d'un país ric; en canvi, l'augment de la felicitat serà similar si es doblen els respectius ingressos.

PIB per capita *i satisfacció vital a diferents països*

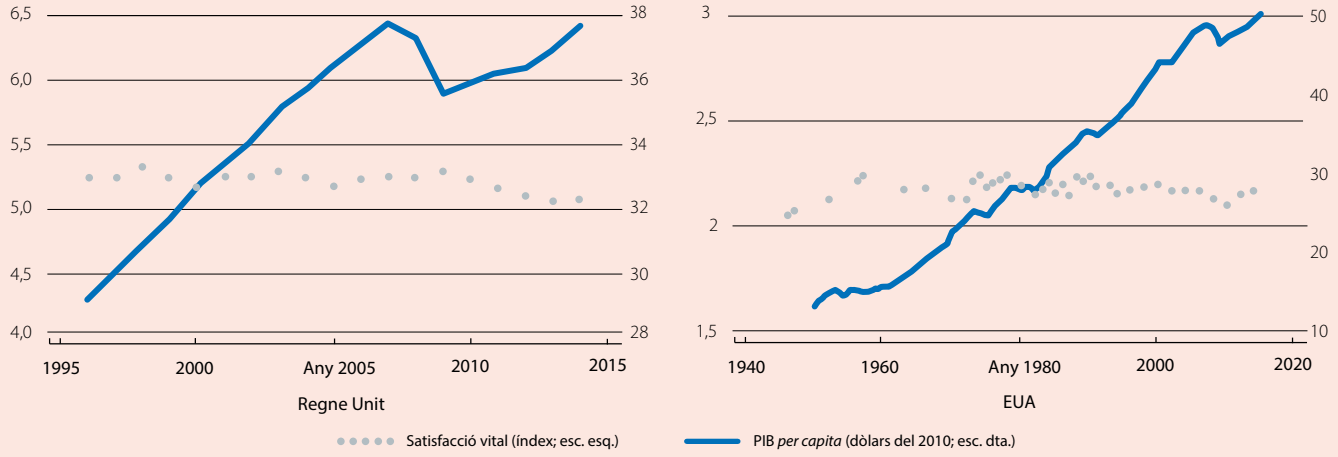

Font: *Clark, Fleche, Layard, Powdthavee i Ward (2016).*

1. Vegeu Easterlin, R. A., «Does Economic Growth Improve the Human Lot? Some Empirical Evidence», a David, P. A. i Reder, M. W. (eds.), «Nations and Households in Economic Growth: Essays in Honor of Moses Abramovitz» (Nova York i Londres: Academic Press, 1974).
2. Noti's que la felicitat es mesura a partir d'un mesurament subjectiu en relació amb les respostes sobre la satisfacció amb la vida, com, per exemple, l'escala de Cantril. Vegeu l'article «És vostè feliç? La felicitat i l'ésser humà», d'aquest mateix Dossier, on s'explica amb detall el concepte de felicitat i el seu mesurament.
3. Vegeu Easterlin, R. A. (1995), «Will Raising the Incomes of All Increase the Happiness of All», Journal of Economic Behavior & Organization, 27(1), p. 35-47.
4. Stevenson i Wolfers (2013), «Subjective Well-Being and Income: is There Any Evidence of Satiation?», American Economic Review, Papers & Proceedings, 103(3).

La comparativa entre individus rics i pobres en un mateix país i en un mateix moment també revela una relació positiva entre renda i satisfacció amb la vida. Aquesta correlació ja va ser identificada per Easterlin el 1974 i, amb posterioritat, ha estat corroborada en múltiples estudis. Per exemple, Stevenson i Wolfers analitzen aquesta relació amb dades microeconòmiques (a nivell individual) en els 25 països més poblats del món i troben una tendència creixent en la satisfacció vital mitjana dels individus ordenats de menys a més segons el seu percentil de renda.

Alguns investigadors han postulat una versió modificada (o feble) de la paradoxa d'Easterlin basada en la idea que hi ha un punt de sacietat a partir del qual la felicitat deixa d'augmentar amb la renda. Aquesta hipòtesi implica que, a partir d'un determinat nivell de desenvolupament, la felicitat mitjana d'un país deixaria d'augmentar. Així mateix, en la comparació entre individus, l'impacte d'un augment de la renda seria nul a partir d'un cert llindar de renda. L'estudi d'Stevenson i Wolfers analitza aquesta qüestió amb deteniment, utilitzant diverses bases de dades i punts de sacietat diferents, i conclou que un augment proporcional de la renda produeix el mateix impacte sobre la felicitat d'un país o d'un individu, independentment del seu nivell de renda. La conclusió, per tant, és que no hi ha evidència que aquest punt de sacietat existeixi. Cal esmentar, però, que aquesta anàlisi mesura la felicitat en funció de la satisfacció vital. Kahneman i Deaton,[5] en un estudi només per als EUA, diferencien entre la satisfacció vital i el benestar emocional, que fa referència a la qualitat emocional de les experiències diàries d'un individu. Mentre que la satisfacció vital mostra una relació clarament positiva amb la renda, el benestar emocional assoleix un nivell màxim al voltant dels 75.000 dòlars. Aquest resultat es troba per als tres mesuraments de benestar emocional analitzats i que fan referència a la intensitat i a la freqüència amb què els individus experimenten gaudi o alegria (afecte positiu), tristesa o preocupació, i estrès.

Renda, benestar emocional i satisfacció vital

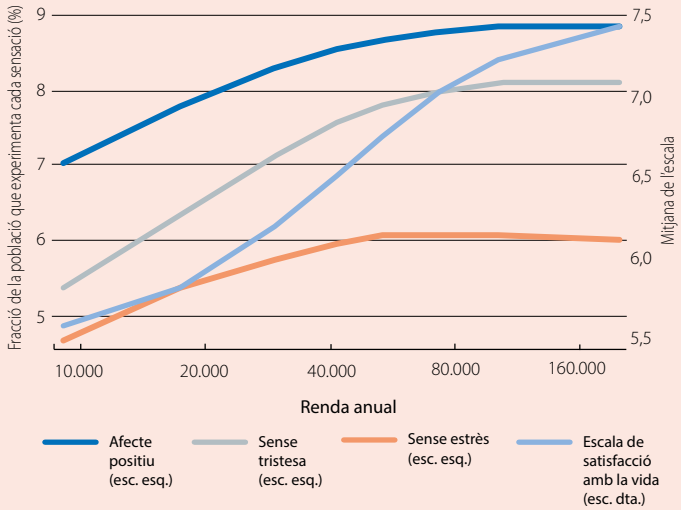

Font: *Kahneman i Deaton (2010).*

Un cop revisats de forma més o menys exhaustiva els estudis que analitzen la relació entre felicitat i renda, el repte pendent és reconciliar els resultats empírics aparentment contradictoris que, d'una banda, revelen un augment de la felicitat amb la renda entre països i entre individus amb les comparacions temporals, que mostren que el nivell mitjà de felicitat d'un país es manté constant al llarg del temps malgrat el progrés econòmic experimentat. La resposta generalment acceptada a aquesta qüestió és que la valoració subjectiva que un fa del seu nivell de renda depèn de la seva situació en relació amb un grup de referència. És a dir, la felicitat no depèn del nivell absolut d'ingressos d'una persona, sinó de com es compara amb el d'altres persones (comparació social) o amb el seu propi passat (hàbits).[6] Això, per construcció, limita la validesa de les comparacions al llarg del temps. La idea és molt intuïtiva: si la norma social de referència fossin les condicions de vida de fa 200 anys, possiblement tots ens situaríem avui dia en un graó molt més alt en l'escala de la satisfacció vital, ja que el nivell de vida mitjà d'avui supera amb escreix el dels més rics d'antany. Així, malgrat que un augment dels ingressos al llarg del temps té un impacte positiu sobre la felicitat, hi ha altres efectes indirectes que operen en sentit contrari. D'aquesta manera, l'efecte final observat és que la felicitat mitjana es manté relativament estable al llarg del temps malgrat el millor nivell de vida del qual gaudeix la societat.

A tall de conclusió, una valoració global que s'extreu dels estudis esmentats és que l'ús de mesuraments agregats de renda, com el PIB *per capita*, per guiar les decisions de política econòmica és lògic, tenint en compte que la relació entre renda i felicitat és generalment força estreta. De tota manera, cal reconèixer també les limitacions d'aquests mesuraments i la necessitat de tenir en compte altres determinants de benestar i de felicitat.

Judit Montoriol Garriga
Departament de Macroeconomia, Àrea de Planificació Estratègica i Estudis, CaixaBank

5. Vegeu Kahneman, D. i Deaton, A. (2010), «High income improves evaluation of life but not emotional well-being», PNAS, vol. 107.
6. Vegeu Clark, A. *et al.* (2008), «Relative Income, Happiness and Utility: An Explanation for the Easterlin Paradox and Other Puzzles», Journal of Economic Literature, vol. 46(1).